

# Kostel sv. Jakuba Většího v Rovné u Stříbrné Skalice

Nad autentickým záznamem nepublikovaného názoru M. Radové

Milena HAUSEROVÁ-RADOVÁ

ANOTACE: Příspěvek ukazuje metodické postupy a způsoby přemýšlení doc. Radové-Štikové v podobě drobné skici s rukopisnými poznámkami. Ta zachycuje rekonstrukci interiéru románského tribunového kostela v Rovné u Stříbrné Skalice ve středních Čechách. Dosud nepublikovaný příspěvek přináší úvahu o tom, že významné součásti kostela dosud považované za raně středověké jsou výsledkem novověké úpravy spojené s druhotným využitím románských prvků.



1

Těch papírků jsou snad stovky... Stručně zachycené nápady, postřehy, otázky, které naznačily tušení zatím neznámých souvislostí, nakročení k novému pohledu či téma, k němuž se bude třeba vrátit a detailněji ho rozpracovat. S úsporností těch, kdož neplývají ani věcmi, ani slovy, jednou na rubu obalu od čokolády a jindy třeba zas na nepopsaných listech z odložených školních sešitů svých dcer si M. Radová zaznamenávala to, k čemu se ještě chtěla vrátit. Věcně seříděny do tematických celků a uloženy v popsáných deskách a krabicích tyto papírky představují udivující zjeň stále živých a aktuálních podnětů, jejichž výzvy daleko přesáhly čas, který byl k jejich řešení autorce vyměřen. Na jednom z nich je stručně kresebně zachycena esence úvahy o románském kostele v Rovné. Ač nedatována, mohla podle mých vzpomínek vzniknout buď někdy počátkem 70. let 20. století – v době, kdy M. Radová intenzivně pracovala na dokončení hutného textu vy-

sokoškolských skript Architektura románská, určených pro tehdy velmi živé a proslulé postgraduální studium dějin architektury a památkové péče na Fakultě stavební ČVUT v Praze,<sup>1</sup> nebo v několika letech následujících, kdy připravovala materiál pro zamýšlenou studii o předrománské a románské architektuře Středočeského kraje.<sup>2</sup>

Asi najdeme jen velmi málo staveb, které by zřetelněji ovlivňovaly naši představu románského kostela na českém venkově, než jak ji ztělesňuje kostel sv. Jakuba Většího v Rovné u Stříbrné Skalice. Malebný zjev drobného osamocené stojícího kostelíka je díky zdánlivé průzračnosti svých nečetných mladších úprav a díky překvapivému rozsahu dochované raně středověké výmalby interiéru vnímán jako příklad jedné z nejucelenější působících románských staveb na našem území. Zřejmě právě toto hodnocení mu zjednalo v roce 1983 čestnou roli vizuální reprezentace celého

Obr. 1. Rovná (okres Praha-východ), kostel sv. Jakuba Většího. Nyní o samotě stojící kostel je pozůstatkem zaniklé osady raně středověkého původu. Jako farní sloužil i mladší hornické osadě Stříbrné Skalici a okolním vsím. (Foto Milena Hauserová, 2010)

## ■ Poznámky

**1** RADOVÁ, Milada. *Architektura románská : nástin románské architektury v Čechách : románský dům a jeho doznění v gotice*. Praha : ČVUT, 1972. 120 s.

**2** Práce vyšla v redukované podobě a bez zamýšlené plánové dokumentace jako 1. svazek řady známých „čtvercovek“ *Památky Středočeského kraje pod názvem Předrománská a románská architektura Středočeského kraje*. Praha : Středisko st. památkové péče a ochrany přírody Středočeského kraje, 1983. 31 s.



2

**Obr. 2.** Autentický záznam Milady Radové zachycující názor na původní uspořádání západní části kostela v Rovné. Hranu rekonstruované arkády vynášející tribunu lemují tesaný motiv šroubovice. Schodiště je však zakresleno omylem při severní straně lodi. Poněkud nepřesná je i poloha vstupu na tribunu v severní stěně lodi. Autorčin nápad zřejmě nevznikl na místě samém, a nebyl proto bezprostředně korigován srovnáním s dochovaným stavem. (Foto archiv autorky)

fenoménu románského umění v Čechách a na Moravě na přebalu jeho poslední velké syntézy z pera rovněž letos jubilující Anežky Merhautové a již zesnulého Dušana Třeštíka.<sup>3</sup> Románská podoba drobného kostelíka však přesto kupodivu nebyla prosta otazníků. Interpretační obtíž vyvolávala poloha vstupů na zaniklou pavlačovou tribunu i otázka jejího vzniku a trvání. Podoba jejího podklenutí dvojicí křížových kleneb vynášených arkádou na středním sloupku, jehož základ byl odhalen výkopem ve 40. letech 20. století, v zásadě nevyvolávala pochybnosti. Zneklidňující bylo, že portál vedoucí na tribunu zvnějšku je situován tak, že jeho práh ležel asi 80 cm nad její podlahou. Rovněž autentický vstup z tribuny do patra podvěží naopak s její podlahou korespondoval. Eva Šamánková naznačila koncem 40. let vysvětlení náleзовé situace.<sup>4</sup> Rekonstruovala zaniklou klenutou tribunu, povšimla si otisku schodiště vedoucího z prostou lodi na ni a uvažovala i o zániku původního uspořádání v západní části lodi v první polovině 17. století. Vznik točitého schodiště do patra podvěží a otevření prostoru věže do lodi jak v přízemí otvorů, tak v patře lemova-

ným šroubovicovým motivem spojila s touto úpravou. Vztah nepřesně vnímaných výšek portálů však zůstal neobjasněn. K otázce kostela se v souvislosti s podrobnějším rozbohem maleb dále vyjádřili Jiří Mašín<sup>5</sup> a Dobroslav Líbal. Vyslovili domněnku, že prvotní tribuna byla ještě v rámci druhé, stále ovšem ještě raně středověké přestavby kostela spojené s jeho druhou výmalbou, zrušena a nahrazena dosud dochovaným řešením.

Na tuto situaci reagovala Anežka Merhautová, která ve svém korpusu raně středověké architektury v Čechách dospěla k hypotéze dokonce dvou raně středověkých přestaveb původního románského stavu. První etapu z doby kolem poloviny 12. století v jejím pojetí představoval prostý románský kostel s dřevěnou západní panskou tribunou. Její výška měla svou polohou odpovídat umístění severního portálu vedoucího z vnějšku na tribunu. V druhé etapě byla původně zcela hladká fasáda kostela druhotně opatřena známými zvěrnými reliéfy, apsida profilovaným soklem, lizénami a obloučkovým podřímsím. Teprve v rámci této přestavby měla být stará dřevěná tribuna nahrazena níže položenou, klenutou, vynášenou čelní arkádou na středním sloupku. Tuto etapu datuje první vrstva výmalby chrámového interiéru, která se klade do doby kolem roku 1180. Druhá raně středověká etapa měla obohatit zjev kostela novým portálem a uvnitř uvolnit prostor v západní části lodi zrušením pavlačové tribuny a jejím přesunutím do podvěží. Nově zřízené otvory, které spojily přízemí a patro věže s lodí, byly lemovány šroubovicí. K této proměně mělo dojít koncem první třetiny 13. století. Dověřila jí druhá vrstva interiérových maleb.<sup>6</sup> Tento výklad se stal východiskem všech dalších dosud publikovaných interpretací.

Zhruba v téže době, kdy byla formulována tato hypotéza, mohla vzniknout i poznámka Milady Radové na listu vytrženém ze staré písanky. Asi se tak stalo z jiného podnětu než z přímého kontaktu s objektem. Jinak by si jistě zapamatovala, že otisk malované draperie lemující zaniklé schodiště na zbořenou tribunu je zachován na jižní, a ne na severní stěně lodi. Nebyť tohoto omylu, vyzněla by úvaha ještě přímočařejí. Jádrem poselství lístku z písanky však přesto zůstává touto drobností nezasaženo. Kresba totiž zachycuje nápad sice slovně nekomentovaný, ale přesto z nákredu zcela zjevný. Pohled do interiéru kostela představuje rekonstrukci stavu před zánikem pavlačové tribuny. Ona tesaná šroubovice, kterou známe jako nynější lem okrajů otvorů propojujících prostor věže s lodí na úrovni přízemí i patra,<sup>7</sup>

zde lemují čelní oblouky arkády rekonstruované klenuté tribuny. Celý útvar je výslovně datován do třetí čtvrtiny 12. století. Kresba tedy znamená, že Milada Radová uvažovala o souvztažnosti zániku tribuny a zřízení otvorů z lodi do věže, které byly druhotně užitými románskými prvky s tesanou šroubovicí lemovány. Poznámky vepsané její rukou do hesla *Stříbrná Skalice* do korpusu raně středověké architektury nenechávají na pochybách, že Milada Radová nesouhlasila s představou Anežky Merhautové, že by výzdobné prvky fasády mohly být do kvádového líce vloženy dodatečně. Text výkladu o třech raně středověkých etapách je lemován důraznými tužkou vepsanými otazníky.

S typickou úsporností okleštějící sdělení až ke dřeni jeho podstaty se Milada Radová vrátila k tématu kostela v Rovné v útlé brožurce věnované předrománské a románské architektuře Středočeského kraje vydané v jednoduché formě bez připravené plánové dokumentace v roce 1983. Tehdy napsala: „Románské tribuny ... ztratily již dávno původní poslání, staly se z nich hudební kruchty a pro tento účel byly různě měněny. Adaptace a přístavby, zejména v období 16. a 17. století, byly často vedeny snahou přizpůsobit se románským formám, což hraničilo mnohdy s napodobováním... Přičteme-li k tomu znovu využívání románských kamenných článků, jsou pochopitelné nejasnosti při odhadování rozsahu stavebních změn v tomto období, jak se jeví dosud na stavbách v Jakubu, Rovné u Stříbrné Skalice, v Záboří i ve Staré Boleslavi v kostele sv. Klimenta a v bazilice sv. Václava.“<sup>8</sup> Ke kritice představy tří raně středověkých etap kostela v Rovné a k úvaze o dru-

#### ■ Poznámky

**3** MERHAUTOVÁ, Anežka; TŘEŠTÍK, Dušan. *Románské umění v Čechách a na Moravě*. Praha : Odeon, 1983. 362 s.

**4** KOSTKA, Jiří; PECHOVÁ, Oliva; ŠAMÁNKOVÁ, Eva. Nové románské nálezy v Posázaví. *Zprávy památkové péče*. 1948, roč. 8, s. 132. ISSN 1210-5538.

**5** MAŠÍN, Jiří. *Románská nástěnná malba v Čechách a na Moravě*. Praha : Nakladatelství ČSAV, 1954. 89 s.

**6** Se staršími názory se A. Merhautová vypořádala v korpusu MERHAUTOVÁ, Anežka. *Raně středověká architektura v Čechách*. Praha : Academia, 1971. 383 s. V katalogovém hesle věnovaném Stříbrné Skalici (Rovné) na s. 329–331 položila základ dosud přijímané interpretaci.

**7** Její vznik kladla E. Šamánková do počátku 17. století a A. Merhautová do konce první třetiny 13. století.

**8** RADOVÁ, Milada. *Předrománská a románská architektura Středočeského kraje*. Praha : Středisko st. památkové péče a ochrany přírody Středočes. kraje, 1983, s. 24



3



4



5

**Obr. 3.** Rovná (okres Praha-východ), kostel sv. Jakuba Většího, pohled na západní stěnu loď. Analytickým způsobem jsou odhaleny tři vrstvy výmalby: románské pásy s figurální výzdobou a malované výplně čelních oblouků klenby zaniklé románské tribuny, poněkud mladší doplněk iluzivní draperie vyznačující polohu její podlahy a barokní ornamentální motiv na náterové vrstvě vzniklé po zániku tribuny. První románská vrstva přechází i do niky portálku, který spojoval románskou tribunu s podvěžím. V pravé (severní) stěně nika portálu vedoucího venčí na zaniklou tribunu. (Foto Milan Falta, 2009)

**Obr. 4.** Rovná (okres Praha-východ), kostel sv. Jakuba Většího, pohled na jižní stěnu loď se spodní románskou vrstvou s mladším pásem draperie, která lemovala lehké schodiště spojující přízemí loď se zaniklou tribunou. (Foto Milan Falta, 2009)

**Obr. 5.** Rovná (okres Praha-východ), kostel sv. Jakuba Většího, průběh restaurování právě odkrytých románských maleb, 1943. V okolí oblouku, který propojuje západní stranu loď s patrem podvěží, jsou patrné zčásti již začištěné a zčásti ještě hrubě zaomítnuté dozdívky v okolí klenutého rámování otvoru. Plochy s románskou malbou se nikde přímo nedotýkají kamenných článků. Okraje oblouku v přízemí jsou ještě zaomítnuty. (Fotoarchiv NPÚ – ÚP)

hotném využití románských prvků ze zaniklé tribuny se na sklonku 90. let 20. století nezávisle dopracoval v nepublikovaném stavebně-historickém průzkumu kostela Petr Macek.<sup>9</sup> Jeho kritické zamyšlení nad zkoumaným objektem je založeno na nejpodrobnější analýze objektu, která byla dosud provedena. Možná se ve způsobu jeho přístupu ke spleťtému tématu zúročilo cosi z dávného metodického vkladu, který odstartoval odbornou dráhu mnoha bývalých členů Kroužku paní docentky.

Pro systematickou výuku nadšených zájemců neskýtalo předrevoluční prostředí pražské fakulty architektury oficiální prostor. Neformální prostředí Kroužku pravda nebylo prostředím, kde by se dala systematicky rozvíjet výuka a kde by mohly vznikat závazné výukové dokumenty. Nikomu z účastníků však nemohly uniknout principy, které s neokázalou důsledností provázely společné cesty za porozuměním stavebnímu dílu minulosti. V souvislosti s interpretací kostela v Rovné se pokusím pojmenovat alespoň některé:

– cesta k porozumění byt i jen té nejstarší stavební fázi vrstevnatého stavebního díla musí přesáhnout úroveň evidence dochovaných částí této fáze,

– vrstevnaté stavební dílo je třeba sledovat jako produkt procesu stavební proměny domyšlený do všech reálných detailů jeho průběhu,

– s stejnou důslednou věcností je třeba přistupovat ke sledování jeho funkčních a provozních proměn a jejich důsledků pro stavební podobu díla, jedním z nejuhopitelnějších projevů zaniklých funkčních vztahů jsou komunikační vazby,

#### ■ Poznámky

**9** MACEK, Petr; ZAHRADNÍK, Pavel. *Stříbrná Skalice – Rovná, kostel sv. Jakuba Většího*. Stavebně-historický průzkum, strojopis. Praha, 1999. Archiv NPÚ – ÚP.

**10** Podezření, že členicí architektonické články nejsou současné s okolním zdívem, pramenilo zřejmě ze zjištění, že výšce kvádrů s příslušným úsekem tesaného prvku náležejí místa dvě, nebo dokonce i tři vrstvy (řádky) kvádrů v líci zdíva. Kupodivu nevyvolávala pochybnost armatura nároží. Velké nároží kvádrů jsou do zdíva zavázány stejným způsobem. Tento způsob vazby tesaných článků, které byly kvůli úspornosti a přesnosti tvaru tesány v delších úsecích, je zcela běžný. Výtvarná souvislost portálu s členicími prvky si vynutila jeho zařazení do téže stavební etapy.



6

**Obr. 6.** Rovná (okres Praha-východ), kostel sv. Jakuba Většího, archivolta dolního oblouku s nápadně nenavazujícími úseky torovaného oblouku. (Foto Milan Falta, 2010)

– jednotlivé stavební etapy je třeba chápat jako reálně fungující celky myslitelné v odpovídajících kulturně-společenských podmínkách.

Pod jejich zorným úhlem se vrátme k obsahu poznámky a jejímu pozadí. Komplikovaná myšlenková konstrukce se třemi po sobě poměrně těsně následujícími stavebními etapami, kterou usvědčuje z chyby již neudržitelná představa o dodatečnosti architektonického členění apsidy nebo druhotnosti výzdoby severní stěny a portálu,<sup>10</sup> zcela průkazně provázaných s okolním zdívem, nevzala v potaz stopy ani souvztažnost mladších stavebních proměn.

Zánik pavlačové tribuny, která kromě své dominantní funkce představovala významný článek komunikačního systému kostela, vymezuje nejpozdější časový horizont vzniku nástupnické vertikální komunikace. Již při letmém pohledu na nynější kamenné točité schodiště, jehož válcový prostor je zpola zapuštěn do západní stěny románské věže, je evidentní, že se nejedná o schodiště románské, jak se dosud v literatuře traduje. Zánik tribuny a její komunikační role tedy nutně vyvolal výstavbu jiného schodiště na jiném místě.<sup>11</sup> Stavební podoba nynějšího schodiště nasvědčuje spíše novověkému původu. Toto schodiště navíc nese stopy druhotných úprav. Vnitřní okraje stupňů tvořící středové vřetenové schodiště jsou sesazeny nápadně nepřesně a neobratně. Linie vřetenového schodiště není ani zcela přímá, ani úplně svislá. Vyrovnání výšky stupňů je dosaženo cihelnými vložkami. Celá si-

tuace nasvědčuje tomu, že starší kamenné stupně byly druhotně užity. Prvotní schodiště nepochybně vedlo do patra podvěží adaptovaného po zboření románské tribuny zřejmě na hudební kruchtu. Odtud bylo rovněž možné stoupat dále do věže. Prostor lodi byl navíc v přízemí rozšířen o podvěží, které bylo stejně jako patro otevřeno plným obloukem do lodi.<sup>12</sup>

Úvaha, že oba tyto nově zřízené oblouky byly lemovány druhotně užitými románskými prvky, je zcela legitimní. O románském původu prvků samotných není pochyb. Velmi blízkou analogii téže tesané šroubovice představují torované pruty románského portálu v Hrusicích.<sup>13</sup> Od hrusických šroubovic se však jejich užití v Rovném odlišuje chaotickým řazením kvádrů se šroubovitým lemem, které tvoří nápadně nespojitou a zpřeházenou řadu. Ve vrcholu jsou užity nápadně užší klenáky. Jsou vloženy i prvky s odlišným spádem šroubovice. Podrobná prohlídka prvků s římsovými profily, na něž dosedají patky oblouků, ukazuje, že se jedná o články pro tento účel druhotně upravené a navzájem nestejně. Fotografická dokumentace dokládající průběh restaurování nástěnných maleb ve 40. letech 20. století v okolí oblouků bohužel zastihuje stadium již rozpracované. Přesto však nedokládá, že by raně středověká malba skutečně zcela těsně navazovala na kvádrový lem se šroubovicí. Kresba Milady Radové zcela nepochybně nasvědčuje tomu, že si autorka byla těchto skutečností vědoma a vyvodila z nich závěr vyjádřený kresbou.

Nový stavebně-historický průzkum obsahuje archivní rešerši Pavla Zahradníka. V ní se uvádí, že jakýchsi 20 kamenných stupňů bylo zapláceno v roce 1706. Poté se v roce 1708 uvádí průraz západní stěnou věže kvůli zřízení vstupu do kostela od západu. Před ním byl na západní straně

věže vybudován „nový sínec“,<sup>14</sup> do něhož měly ústít „schody nový šnekem dělaný“. Žádné další bourací práce nebyly v tomto období ani před ním účtovány. Lze se tedy domnívat, že zánik tribuny a zřízení nového schodiště spadá do doby, kterou ještě nezachycují zádušní účty vedené od roku 1665.<sup>15</sup> Není vyloučeno, že – ač nově vyúčtovány – mohly být využity stupně ze staršího schodiště.<sup>16</sup> Jeho vznik tedy i přes dílčí nejistoty spadá do doby, kterou Milada Radová předpokládala. Je možné, že to byla právě tato úprava, příznačná zájmem o uplatnění románských prvků, kdy byla pře-

#### ■ Poznámky

**11** Pokud již nebylo zřízeno dokonce s předstihem.

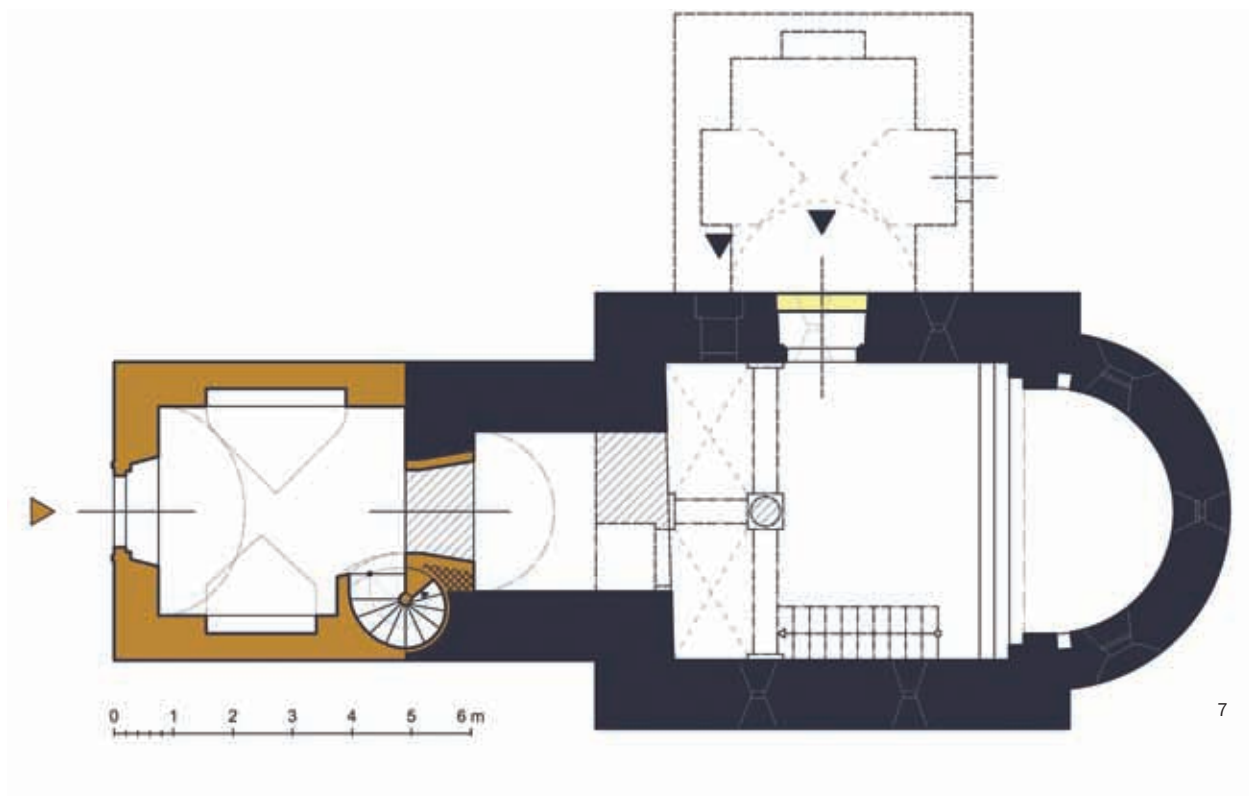
**12** Omítaný povrch interiéru věže odkazuje do roviny hypotézy úvahu o možném původním členění věže románskými patry. Není vyloučeno, že věž měla klenbu nad přízemím a snad i nad svým patrem. Tuto klenbu by mohla indikovat zaniklá výlevka v severní stěně věže. Tyto výlevky bývají situovány ve věžích bezprostředně nad klenbou (například Svojsín, Libčeves). Patrování věže mohlo zaniknout, když do ní bylo vloženo vnitřní schodiště.

**13** Paralela s Žabonosy nebo Čelákovici, které uvádí Anežka Merhautová, je platná potud, že i tam se vyskytují torované prvky. Jejich podoba je však odlišná.

**14** Starý sínec kostelní byl zmiňován již v 80. letech 17. století. Dá se soudit, že se jednalo o předsíní zřízenou ke krytí tehdy ještě stále užívaného severního románského portálu do kostela. Ta byla po přesunu vstupu do kostela na osu západní strany nejspíše proměněna na sakristii. V roce 1718 ji nahradila sakristie nová, odstraněná až v rámci částečné reromanizace v 50. letech 20. století.

**15** K doznívající renesanci odkazují i stopy malované diamantové rustiky na nárožích kostela, která jsou ještě zachycena na snímku kostela v PODLAHA, Antonín. *Soupis památek uměleckých a historických v království Českém od pravěku do počátku XIX. století. XXIV. Politický okres českobrodský.* Praha: Archeologická komise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědu, slovesnost a umění, 1907, s. 146

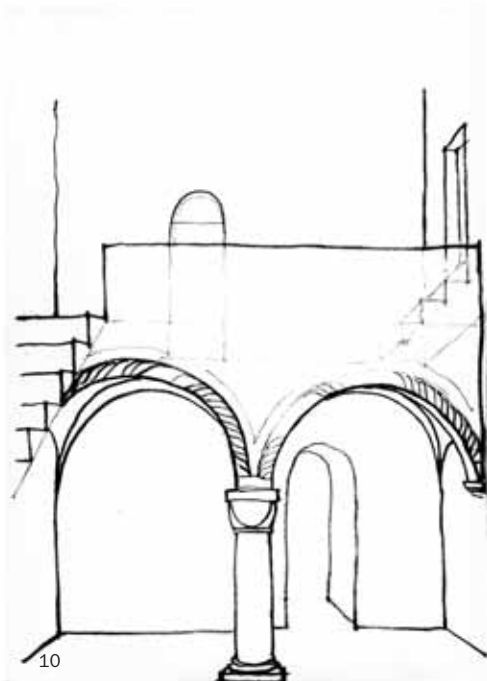
**16** První schodiště buď mohlo být vedeno přímo prostorem věže, nebo z něj bylo přístupné. Mohlo být rovněž točité a případně i sdílet s nynějším jeho polohu zpola zapuštěnou do západní stěny věže. Přístupné by však mohlo být i z prostoru podvěží. Východní stěna podvěží v přízemí totiž byla otevřena do lodi a mohla sloužit jako nástupní prostor na kruchtu a do vyšších pater věže. Adaptace schodiště v roce 1708 by pak spočívala především v přeorientování nástupu do již existujícího schodišťového prostoru. Tato úprava by si pak vyžádala vybourání a nové složení schodišťových stupňů, pravděpodobně i nové vyzdění vnější válcové stěny schodišťového prostoru. Stopy a nepravidlosti, které lze na schodišti pozorovat, by pak mohly být způsobeny právě tímto zásahem.



Obr. 7. Rovná (okres Praha-východ), kostel sv. Jakuba Většího, schematický analytický půdorys se zákresem rekonstrukce tribuny a schodiště na ni z prostoru lodi. Šipky vyznačují románský portál do lodi kostela ze severu, románský portál na tribunu ve výšce 4,5 m nad venkovním terénem a barokní západní vstup do kostela. Původní románský vstup zakrývala barokní sakristie zbořená v 50. letech 20. století. Předstíh a točité schodiště jsou souhrnně označeny jako barokní (hnědě), i když proměna vertikální komunikace mohla být ještě složitější. (Kresba Milan Falta, 2010)

Obr. 8. Rovná (okres Praha-východ), kostel sv. Jakuba Většího, válcový plášť točitého schodiště při západním průčelí románské věže zčásti překrytý barokní předstíh. (Foto Milena Hauserová, 2010)

Obr. 9. Rovná (okres Praha-východ), kostel sv. Jakuba Většího, točité schodiště z přízemí západní předstíh na tribunu v patře věže. Jednotlivé stupně byly zřejmě druhotně sesazeny. (Foto Milan Falta, 2010)



Obr. 10. Rovná (okres Praha-východ), kostel sv. Jakuba Většího, současný stav úvah o možné románské podobě kostela. Obě klenební pole tribuny vynášel klenutý pas. Vstup do podvěží mohl být situován jak vlevo, tak vpravo od jeho výběhu dosedajícího na západní stěnu lodi. (Kresba Milena Hauserová, 2010)

místěním a zapojením do zvrtného reliéfního pásu na severní fasádě zachráněna románská štítová konzola.<sup>17</sup> Prvky tohoto pásu ohrožené průrazem nového severního okna lodi byly přesunuty níže jako ozdoba jeho parapetu. Poznámka na lísťtečku z písanky vztahující se ke štítové konzole ukazuje, že i tuto stránku zacházení s románskou stavbou nesenou respektem k původním výzdobným prvkům Milada Radová promýšlela.

Stranou bližšího zájmu však zůstal severní portál, který v patře lodi směřoval na tribunu. Kresba Milady Radové ostatně ukazuje, že autorka poněkud nedocenila výškový rozdíl mezi jeho prahem a úrovní tribuny. Snad zde byly opět na vině obtíže s přístupností interiéru odlehlého a jen zřídka používaného kostela. Nikdo z ostatních autorů se polohou portálu blíže nezabýval. Pouze Anežka Merhautová na něj přímo napojila předpokládanou, avšak jinak blíže nedoloženou dřevěnou tribunu hypotetické první fáze kostela. Nekomentovala však udivující výši podlahy této tribuny a zcela zvláštní prostorový efekt, který by její neobvykle vysoká poloha v drobném interiéru kostela vyvolala. Tato část úvahy tedy zůstává stále pootevřena.

Opět se jako klíč k jejímu řešení nabízí využití logiky komunikačních vazeb, k níž inspiruje odkaz

přístupu k první části tématu. Již od dob prvních úvah Birnbaumových a jejich inspirativního rozpracování v Menclově studii o panských tribunách románských kostelů se uvažovalo, že portály vedoucí ve výšce z exteriéru na tribunu nasvědčují tomu, že předpokládané panské sídlo, jehož byl kostel součástí, bylo s tribunou vlastnického kostela spojeno lehkým přemostěním. Mlčky se tedy předpokládalo, že hlavní budova panského dvorce byla alespoň patrová. Jen zvolna se prohlubující poznání sídelního zázemí našich románských kostelů tak, jak ho postupně vykreslovalo archeologické poznání, však přesto vedlo k rostoucí kritičnosti, k představám operujícím s větší stavební náročností raných sídel společenských elit. V dnešní době jsme v situaci, že by již bezmála mohlo být považováno za známku nedostatečného rozhledu, pokud by se někdo vážněji zabýval Menclovou více než půlstoletí starou představou, která bez přijetí hypotézy patrového stavení prostě nefunguje. Za korektní se pokládá spíše opačná verze počítající s lehkým vnějším dřevěným schodištěm vedeným z úrovně terénu.

Práh portálu na tribunu kostela v Rovné leží výše než 4,5 m nad nynějším terénem. Patří s portály kostelů v Potvorově (6 m nad terénem) a Chvojenu (rovněž 4,5 m) k našim nejvýše položeným přístupům na tribuny raně středověkých kostelů. Tato skutečnost – ač bezesporu zajímavá – by však sama o sobě znamenala velmi málo. Není jisté důvodu, proč by se mělo pochybovat o existenci třeba i poměrně vysokého lehkého schodiště vedeného z úrovně terénu po vnějšku stavby směrem k tomuto portálu. Jako zatím interpretačně nevyužitý fakt se však ukázala výška prahu portálu nad úrovní tribuny v interiéru kostela. Dosud se nestala předmětem úvah otázka, zda není poněkud nesmyslné vystupovat podél vnějšího líce kostela do nezanedbatelné výšky proto, aby se poté v interiéru opět sestupovalo o více než tři čtvrti metru na úroveň níže položené tribuny. Tato představa cesty „nahoru po schodech dolů“ je o to bizarnější, že tribuna byla z komunikačního hlediska rovnocenně dosažitelná i z úrovně podlahy chrámové lodi. Stoupání vnějškem tedy nejen v Rovné, ale zřejmě i v celé řadě podobných případů prostě zdaleka nebylo jedinou cestou, jak dosáhnout tribuny. Existence vnitřního schodiště je právě v Rovné nade vše pochybnost doložena lemem malované draperie, který sledoval stoupavou linii zaniklého schodiště. Jedná se o vzácně dochovaný doklad řešení, které mohlo být rozšířeno zcela obecně a zřejmě představovalo úspěšnější, ale známější variantu výstupu na tribunu schodištěm v tloušťce zdi. Tyto okolnosti

sice přirozeně samy o sobě neprokazují, že v sousedství kostela musela stát patrová stavba, ale komunikační logika ukazuje tento předpoklad přinejmenším jako pravděpodobný.

S obdobnou situací se setkáváme i v kostele sv. Bartoloměje v Praze 10-Kyjích. Portál vedoucí na tribunu ve výšce přesahující 4,5 m má u vnějšího líce prahu zachovány dvě původní kamenné konzoly, na kterých mohla být uložena nějaká konstrukce – pravděpodobně lávka. Z tohoto portálu se rovněž sestupuje dolů na úroveň tribuny po několika schodech. Tribuna je opět zároveň dosažitelná z lodi kostela schodištěm v tloušťce jižní zdi. Představa Dobroslavy Menclové o věžovém stavení v dvorci pražských biskupů v Kyjích<sup>18</sup> se tedy ve světle těchto souvislostí opět nemusí zdát tak argumentačně neuchopitelná, jak by se mohlo soudit pouze na základě analogií z archeologických výzkumů. K odkrytí vztahů, které mohou přispět k poznání některých rysů podoby zaniklého dvorce,<sup>19</sup> opět napomohla úvaha o komunikačních vztazích, která nutně stála i v pozadí dávné kresbičky kostela v Rovné a jejího metodického poselství.<sup>20</sup>

*A těch papírků je několik krabic!*

#### ■ Poznámky

**17** Výrazná analogie tohoto motivu je zaznamenána v Alsasku v St. Jean les Saverne. Konzola byla přemístěna kvůli změně řešení východního štítu lodi, který patrně tehdy dostal svou nynější siluetu.

**18** MENCLOVÁ, Dobroslava. *České hrady. Díl I.* Praha: Odeon, 1972, s. 119.

**19** I přes sugestivní výpověď komunikačních vztahů ve zmiňovaných kostelech nelze vyvozené závěry považovat za jedinou možnou odpověď na otázku o konkrétní podobě spojení raně středověké obytné budovy dvorce s kostelem. Stejně jako i v dalších aspektech tehdejší kultury je nutno počítat se značnou pluralitou plynoucí z množství a rozmanitosti tehdy u nás vstřebávaných podnětů.

**20** Autorka děkuje za spolupráci Ing. arch. Milanu Faltovi.